

**Міністерство внутрішніх справ України
Донецький державний університет внутрішніх справ**

Пинзар Антон Ігорович

УДК 343.985.7:343.53:343.346

**РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ
ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Кропивницький – 2025

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Донецькому державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор
Тичина Дмитро Михайлович,
Національна академія внутрішніх справ,
головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем
протидії злочинності

Опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Тимчишин Андрій Михайлович,
Івано-Франківська філія Відкритого
міжнародного університету розвитку
людини «Україна», завідувач кафедри
права та гуманітарних дисциплін

доктор юридичних наук, доцент
Волошанівська Тетяна Володимирівна,
Одеський державний університет
внутрішніх справ, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
інституту права та безпеки

Захист відбудеться 12 вересня 2025 року о 10.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.737.02 у Донецькому державному університеті внутрішніх справ за адресою: 25015, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького державного університету внутрішніх справ за адресою: 25015, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1.

Автореферат розіслано 12 серпня 2025 року.

**В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради**

Ганна БУГА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах функціонування національної економіки, зокрема в період воєнного стану та загострення дефіциту бюджетних ресурсів, особливого значення набуває забезпечення законності та прозорості у сфері публічних закупівель. Такий сектор охоплює мільярдні обсяги державних і комунальних коштів, які спрямовуються на задоволення життєво важливих потреб громадян, підтримання обороноздатності держави, розвитку інфраструктури, освіти, охорони здоров'я, енергетики тощо. Однак багаторівнева структура процедур закупівель, залучення великої кількості учасників, нечіткість деяких норм законодавства, а також наявність системних корупційних ризиків створюють сприятливе середовище для вчинення кримінальних правопорушень. Так, за офіційною статистикою, у 2020 році було виявлено 977 кримінальних правопорушень у цій сфері, у 2021 р. – 1224, у 2022 р. – 459 (з огляду на об'єктивні воєнні обставини), у 2023 р. – 1822, а вже у 2024 р. – 2294¹. Загальна сума встановлених збитків за цей період склала близько 700 млн грн, причому понад половину з них пов'язано із забезпеченням безпеки, обороноздатності та цивільного захисту.

Виявлені зловживання у сфері закупівель не лише завдають значної шкоди державному бюджету, але й ускладнюють процес отримання міжнародної гуманітарної допомоги, постачання військової техніки та озброєння, підірвали довіру міжнародних партнерів і поставили під загрозу потенційне залучення зовнішніх фінансових ресурсів, необхідних для післявоєнного відновлення України. Ускладнення ситуації посилюється також через високий рівень латентності таких злочинів (понад 42%), зумовлений, зокрема, використанням сучасних цифрових інструментів електронної системи закупівель ProZorro, а також поширенням схем легалізації (відмивання) коштів через фіктивні та офшорні структури. Сукупність цих чинників свідчить про формування системної криміногенної загрози економічній безпеці держави.

У таких умовах ефективне розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель є надзвичайно складним завданням, що вимагає інтеграції знань із кримінального процесу, фінансового, господарського та податкового права, бухгалтерського обліку, антикорупційного регулювання. Особливо важливою є належна організація слідчих (розшукових) дій, залучення фахівців-аудиторів, судових експертів, застосування спеціальних знань, цифрових аналітичних платформ і методик, а також ефективна взаємодія між слідчими підрозділами, прокурорами, Державною аудиторською службою України, АРМА, Антимонопольним комітетом та іншими інституціями.

Вагомий внесок у формування теоретичного підґрунтя для розроблення окремих методик розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері зробили вітчизняні вчені у галузях криміналістики та кримінального процесу: О. В. Баганець, І. В. Басиста, О. П. Буцан, М. В. Беззубенко, А. Ф. Волобуєв, О. В. Воробей, Н. М. Внукова, В. Л. Діденко, В. Г. Дрозд, В. А. Журавель, К. М. Журба, А. П. Запотоцький, О. Д. Калаянова, С. В. Князєв,

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

В. П. Корж, О. Є. Користін, О. Г. Костроміна, В. Л. Лирик, А. М. Меденцев, Х. М. Михайлова, С. В. Нагачевський, В. В. Неганов, І. В. Пашинська, С. М. Смоков, А. Ю. Спусканюк, Р. Л. Степанюк, Г. К. Тетерятник, М. С. Цуцкірідзе, С. С. Чернявський, Ю. М. Чорноус та ін.

Наукові здобутки вищезазначених та інших учених становлять цінне теоретико-методологічне підґрунтя. Однак, у контексті зростання кримінальних протиправних діянь щодо здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад та ускладнення бюджетних форм злочинної діяльності, постає нагальна потреба в комплексному переосмисленні наявних криміналістичних, процесуальних та організаційно-тактичних підходів і розроблення комплексної видової криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. Такі обставини засвідчують актуальність обраної теми, її науково-теоретичну та практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126), Стратегії воєнної безпеки України (Указ Президента України 25 березня 2021 р. № 121/2021), Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року (Указ Президента від 11 серпня 2021 р. № 347/2021), Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України (Указ Президента України від 20 серпня 2021 р. № 372/2021), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є формування криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель із розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства та відповідної практики суб'єктів сторони обвинувачення.

Для досягнення зазначеної мети поставлено вирішення таких *завдань*:

- розкрити стан наукових досліджень проблем розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель;
- окреслити наукові підходи до поняття та систематизації кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель як основи формування методики розслідування;
- надати криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель;
- здійснити аналіз обставин, що підлягають встановленню в кримінальному провадженні;
- конкретизувати типові слідчі ситуації та версії, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель;

- запропонувати напрями вдосконалення взаємодії слідчого з оперативними та іншими суб'єктами під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель;

- розробити алгоритм проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель;

- висвітлити особливості тимчасового доступу до речей і документів під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель;

- окреслити напрями використання спеціальних знань і призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях цієї категорії.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають у діяльності органів досудового розслідування під час розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері.

Предмет дослідження – розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель.

Методи дослідження. Під час виконання дисертаційної роботи було застосовано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечили комплексний і системний підхід до вивчення проблематики розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. До загальнонаукових методів належали: *діалектичний* метод, за допомогою якого обґрунтовано теоретичні засади дослідження питань, пов'язаних з розслідуванням кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, із урахуванням змін, зумовлених воєнним станом (розділи 1–3); *системний підхід*, що дозволив визначити основні наукові позиції щодо поняття та класифікації правопорушень у сфері публічних закупівель, а також структурувати типові слідчі ситуації, що виникають під час їх розслідування (підрозділи 1.2, 2.3). До спеціальних методів віднесено: *історико-правовий* – застосований для ретроспективного вивчення еволюції законодавчого регулювання, наукових підходів і практики розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель (підрозділи 1.1, 1.2); *системно-структурний* дозволив окреслити елементи методики розслідування та встановити взаємозв'язки між складовими криміналістичної характеристики таких правопорушень (підрозділ 1.3, розділ 2); *моделювання* дозволив побудувати криміналістичну модель організації процесуальних дій (підрозділи 3.1, 3.2) і використання спеціальних знань (підрозділ 3.3) у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель; *статистичний* використано для опрацювання кількісних даних, що характеризують ефективність розслідування кримінальних правопорушень означеної категорії (розділи 2–3); *соціологічні* (спостереження, інтерв'ювання, анкетування) застосовувалися з метою узагальнення емпіричних даних, отриманих у результаті опитування слідчих, детективів, прокурорів, а також аналізу матеріалів кримінальних проваджень, практики досудового розслідування та судового розгляду (розділи 1–3). Комплексне використання методів забезпечило всебічне вивчення предмета дослідження, достовірність наукових висновків та обґрунтованість запропонованих практичних рекомендацій.

Емпіричну базу дослідження становлять результати вивчення 420 судових рішень упродовж 2021–2025 рр.; зведені дані анкетування 85 детективів Бюро економічної безпеки України, 95 слідчих Національної поліції України та 47 прокурорів, які здійснювали розслідування таких кримінальних правопорушень; офіційні звіти, статистичні огляди та аналітичні узагальнення, підготовлені такими органами, як Офіс Генерального прокурора України, Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Служба безпеки України, Рахункова палата, Державна аудиторська служба, Антимонопольний комітет України, Державна казначейська служба України; матеріали громадських ініціатив і проєктів громадського контролю у сфері публічних фінансів, зокрема аналітичних платформ Transparency International Ukraine та DOZORRO, які забезпечують відкритий доступ до даних щодо процедур публічних закупівель, моніторингу корупційних ризиків і виявлених порушень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням в умовах воєнного стану, в якому сформовано криміналістичну методику розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель з урахуванням сучасного стану кримінального, кримінального процесуального законодавства та практики діяльності правоохоронних, контрольно-ревізійних інституцій і запропоновано низку положень, висновків і рекомендацій, що містять наукову новизну, зокрема:

вперше:

- розроблено наукові засади комплексної видової криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, що базується на системному поєднанні положень кримінального права (розділи VI, VII, XVII КК України) та криміналістично значущих елементів (предмет злочинного посягання, спосіб його підготовки, вчинення і приховування, обстановка, слідова картина та особа правопорушника), взаємозв'язок яких зумовлює специфіку вибору процесуальних засобів і методів збирання доказів на етапі досудового розслідування;

- визначено зміст і особливості злочинних технологій (підробка, маскування документів; викривлення процедур закупівель; імітаційна участь, змова учасників та корупційне використання службових повноважень; легалізація злочинних доходів через фінансові операції), що застосовуються під час проведення процедур публічних закупівель із використанням електронної системи «ProZorro», який охоплює послідовні етапи: (1) розподіл публічних фінансів → (2) формальне перерахування коштів → (3) фіктивне постачання товарів/послуг → (4) визначення або спотворення цільового призначення → (5) вивільнення залишків → (6) маскування грошових потоків;

- запропоновано алгоритм дій, спрямованих на встановлення механізмів легалізації бюджетних асигнувань у сфері публічних закупівель, обставин вчинення кримінальних правопорушень (ст. 91 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України) з урахуванням повноважень контролюючих,

правоохоронних органів (опитування, витребування документів, узагальнення висновків ревізій та актів фінансових перевірок, запитів до органів публічної влади; використання інформаційно-аналітичних та оперативно-розшукових матеріалів, інформації податкових та банківських органів): спосіб вчинення кримінального правопорушення → обставини, що підлягають встановленню → процесуальні заходи перевірки обставин;

– на підставі диференціації завдань початкового етапу досудового розслідування систематизовано й упорядковано типові слідчі ситуації (залежно від характеру вихідної інформації, відомостей про суб'єкта правопорушення, способу вчинення, кількості співучасників, ступеня поінформованості зацікавлених осіб, обсягу зібраних доказів), а також розроблено тактичні операції, спрямовані на виявлення ланцюгів розподілу бюджетних коштів, збір доказів корупційної змови та фінансової вигоди підозрюваних;

– розроблено алгоритм проведення процесуальних дій (огляд; обшук; допит; витребування та отримання матеріалів; тимчасовий доступ до речей і документів; призначення судових експертиз), спрямованих на вилучення й огляд документів (визначення кола установ, осіб та суб'єктів господарювання, діяльність яких підлягає перевірці в контексті закупівельної процедури; встановлення переліку документів; ідентифікація можливих способів приховування або фальсифікації даних; аналітична обробка одержаних матеріалів), а також організаційних заходів (організація бюджетного контролю, ініціювання ревізій органів державної влади, місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду) у межах діяльності слідчої групи із залученням спеціалістів-аудиторів/контролерів/фінансистів;

удосконалено:

– теоретичні підходи до визначення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель як суспільно небезпечні винні діяння, передбачені законом про кримінальну відповідальність, що посягають на встановлений правопорядок у сфері придбання замовником товарів, робіт і послуг, вчиняються умисно з метою отримання неправомірної вигоди або внаслідок зловживання службовим становищем, і спричиняють або створюють реальну загрозу заподіяння істотної шкоди державним чи комунальним інтересам, а також правам і законним інтересам фізичних та юридичних осіб, і на цій основі їх систематизацію, що є основою для розроблення методики розслідування;

– розподіл способів (технологій) учинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель: фальсифікаційні, маніпуляційні, фіктивні, службові, легалізаційні;

– криміналістичну характеристику слідової картини кримінальних правопорушень у бюджетній сфері, яка охоплює три основні групи слідів: матеріальні (документи, печатки, штампи, грошові кошти), ідеальні (показання учасників кримінального провадження) та цифрові (електронні носії інформації, у тому числі цифрові сліди, що залишаються у відкритих інформаційних системах – «Prozorro», «DOZORRO», «Держзакупівлі Online», «Zakupki UA», «Tender Online»), що дозволяє більш повно відобразити механізм вчинення злочинів і

оптимізувати процес виявлення, фіксації та використання доказів у межах досудового розслідування;

– порядок взаємодії слідчих (детективів) з: а) оперативними підрозділами, прокуратурою за структурованою системою розподілу повноважень – аналітичні, оперативні, слідчо-процесуальні, координаційні; б) контрольно-наглядовими інституціями (Рахункова палата, ДАСУ, АМКУ, ДКСУ, внутрішні аудитори, тендерні комітети); в) громадським сектором (громадські організації, журналісти-розслідувачі, аналітичні центри (Transparency International Ukraine, DOZORRO та ін.);

– правове регулювання, порядок призначення та проведення позапланових ревізій і перевірок, спрямованих на додаткове вивчення і дослідження діяльності суб'єкта господарської діяльності та законності дій його посадових осіб, отримання висновків, що підтверджують чи спростовують можливі порушення вимог тендерного законодавства та можуть бути використані як докази (п. 4 ч. 2 ст. 99 КПК України) шляхом звернення за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про їх проведення (запропоновані доповнення п. 6 ч. 2 ст. 36 та п. 4 ч. 2 ст. 40 КПК України);

– рекомендації щодо тактики виявлення, огляду, вилучення та забезпечення збереження документів і матеріальних носіїв інформації в межах досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, що охоплюють специфіку їх обробки під час проведення огляду, обшуку, допиту, одночасного допиту, призначення експертиз, тимчасового доступу до речей і документів, витребування доказів, а також використання висновків ревізій та актів перевірок як доказової бази;

дістало подальший розвиток:

– теоретичний зміст і праксеологічні взаємозв'язки між елементами криміналістичної характеристики (предмет – способи підготовки, вчинення та приховування – слідова картина – особа-злочинця, організована група), виокремлюючи взаємозалежність способу вчинення і слідової картини – просторові та функціональні ознаки слідів безпосередньо зумовлюються діями осіб, які використовують злочинні алгоритми, залишаючи криміналістично значущі відображення у фінансовій, договірній та цифровій документації, що має ключове значення для встановлення обставин кримінального правопорушення та ідентифікації підозрюваних;

– криміналістична характеристика та типологізація осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, із урахуванням їх поведінкових моделей, мотивів, цілей, а також обставин і умов злочинної діяльності, що дозволило виокремити таких суб'єктів: «опортуніст», «кон'юнктурник», «організатор», «недбалець», «маніпулятор», і в складі організованих груп: «професіонали», «координатори», «техніки», «пособники»;

– наукове обґрунтування використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель у формах: залучення спеціалістів (аудиторів, економістів, бухгалтерів) до проведення процесуальних дій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних

правопорушень у сфері публічних закупівель з цільовим використанням спеціальних знань у формах письмових пояснень, відбору зразків, консультативної допомоги, ініціювання ревізій і перевірок як способів виявлення, фіксації та вилучення об'єктів судово-експертного дослідження; призначення й проведення судових експертиз (економічних, інженерно-технічних, товарознавчих, почеркознавчих, технічних експертиз документів, експертиз матеріалів і комп'ютерної техніки та ін.).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження впроваджені та можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого дослідження питань розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері (Акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 02 квітня 2025 року);

– *практичній діяльності* – у процесі напрацювання пакету змін і доповнень до КПК України, розроблення і вдосконалення відомчих нормативно-правових актів, методичних розробок з питань протидії кримінальним правопорушенням у сфері публічних закупівель, а також під час проведення занять у системі службової підготовки;

– *освітньому процесі* – під час підготовки підручників, посібників, навчальних і методичних матеріалів, курсів лекцій з дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень» (Акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 02 квітня 2025 року).

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.); «Modern Achievements in Legal Science and Practice: International scientific conference (Riga, March 19–20, 2025).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано у 8 наукових працях, серед яких 4 статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, 3 тези у збірниках наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (302 найменування) та чотирьох додатків (на 10 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 319 сторінок, з них основний текст – 264 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи; окреслено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача;

надано відомості про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретичні основи розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері публічних закупівель» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Стан наукових досліджень проблем розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель»* встановлено, що наукове дослідження зазначеної проблематики зосереджено переважно на окремих аспектах розслідування кримінальних правопорушень, які пов'язані з механізмами правового регулювання використання бюджетних коштів, процесуальними гарантіями захисту прав учасників кримінального провадження, формуванням доказової бази, а також удосконаленням міжгалузевих та процесуальних підходів.

Доведено, що з урахуванням нових викликів, які постали перед органами правопорядку в умовах воєнного стану, чинна редакція Закону України «Про публічні закупівлі» (2015 р.) виявилася не повною мірою адаптованою до реалій воєнної економіки, що ускладнило практичне впровадження ефективних заходів боротьби з організованою корупційною злочинністю. Наведене актуалізувало необхідність системного оновлення криміналістичних та кримінально-процесуальних підходів до виявлення, фіксації, кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, з урахуванням особливостей воєнного часу, специфіки обмеженого контролю, ризиків ручного управління закупівлями та нових схем протиправного перерозподілу бюджетних коштів.

У підрозділі 1.2 *«Кримінальні правопорушення у сфері публічних закупівель як основа формування криміналістичної методики розслідування»* наголошено, що до основних критеріїв, які дозволяють об'єднувати різноманітні прояви злочинності у сфері публічних закупівель, належать: корислива мотивація як провідний суб'єктивний елемент, що зумовлює незаконне збагачення за рахунок бюджетних коштів; злочинна спрямованість на вчинення корупційних дій, пов'язаних із порушенням принципів відкритості, конкурентності, доброчесності, що є визначальними для функціонування системи публічних закупівель. Такий підхід дає змогу серед широкого спектра складів кримінальних правопорушень, передбачених Особливою частиною КК України, виокремити ті, що мають тематичну, функціональну та об'єктну спорідненість. На цій основі виділяються такі основні категорії кримінальних правопорушень, що поширені у сфері публічних закупівель: *проти власності* – шахрайство, привласнення й розтрата майна (ст. ст. 190, 191 КК України); *у сфері господарської діяльності* – легалізація доходів, нецільове використання бюджетних коштів, порушення порядку фінансування, податкові зловживання (ст. ст. 209, 210, 211, 212, 222 КК України); *у сфері службової або професійної діяльності* – зловживання владою, перевищення повноважень, службова недбалість, службове підроблення, одержання неправомірної вигоди (ст. ст. 364, 365-2, 366, 367, 368 КК України). Відтак кримінальні правопорушення, вчинювані в зазначеній сфері, доцільно

розглядати як однорідну криміналістичну групу, що характеризується спільними криміналістичними ознаками.

Відзначено, що особливої загрози набувають кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану, зокрема ті, що стосуються закупівель товарів військового призначення – продовольства, амуніції, запчастин, техніки, пального тощо. За узагальненими аналітичними даними, понад 42% кримінальних проваджень щодо бюджетного процесу стосуються військових публічних закупівель, що має безпосередній вплив на стан обороноздатності держави.

У підрозділі 1.3 *«Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель»* встановлено, що предметом злочинного посягання у сфері публічних закупівель є бюджетні кошти. Виокремлено основні критерії класифікації бюджетних коштів залежно від суб'єкта розпорядження та цільового призначення: розподільні, внутрішні, резервні, вільні, цільові.

Розкрито основні способи (технологічні механізми) вчинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель: 1) фальсифікаційні; 2) маніпуляційні; 3) фіктивні; 4) службові; 5) легалізаційні. До типових способів приховування, спрямованих на ускладнення або унеможливлення встановлення істини у кримінальному провадженні, віднесено: посилення на незнання або помилкове тлумачення норм права; використання технічних помилок; заяви про втрату документації; фізичне знищення фінансово-господарської документації, у тому числі під час організаційної або кадрової реорганізації; умисне звільнення з посади та переїзд в інший регіон або за кордон; посилення на відсутність на роботі.

Обстановка вчинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель визначається комплексом негативних чинників, що формують сприятливе середовище для зловживань у процесі розпорядження публічними фінансами. Слідова картина представлена типовим переліком об'єктів, які містять інформацію, релевантну для виявлення та розслідування кримінальних правопорушень: а) матеріальні джерела доказової інформації; б) ідеальні джерела доказової інформації; в) цифрові джерела доказової інформації. Одним із ключових елементів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель є типологізація осіб, які їх вчиняють. З огляду на поведінкову модель, мотиви, цілі та обставини вчинення кримінального протиправного діяння виокремлено п'ять основних типів суб'єктів: 1) «опортуністи»; 2) «кон'юнктурники»; 3) «організатори»; 4) «недбальці»; 5) «маніпулятори». Водночас серед численних типологій організованої злочинної поведінки найбільш прикладного значення набуває класифікація, заснована на службово-рольовій функції суб'єкта організованого угруповання, що враховує обсяг його повноважень, характер залучення до реалізації корупційних схем і функціональну роль у структурі злочинного задуму: 1) «професіонали» (35%); 2) «координатори» (33%); 3) «техніки» (15%); 4) «пособники» (9%).

Розділ 2 «Початковий етап розслідування кримінальних

правопорушень, що вчиняються у сфері публічних закупівель» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Обставини, що підлягають встановленню в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель»* зазначено, що початковий етап розслідування спрямований на інтенсивний пошук, виявлення та закріплення доказів. Складнощі на початковому етапі викликані недостатньою якістю і кількістю первинних матеріалів, а також низькою кваліфікацією слідчих та оперативних працівників. Опитані респонденти підтвердили наявність низки типових тактичних, процесуальних та організаційних помилок на початковому етапі розслідування, які суттєво ускладнюють подальше встановлення істини та знижують ефективність доказування у кримінальних провадженнях, щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, зокрема: невірна кваліфікація правопорушення при внесенні відомостей до ЄРДР (38%), поверхнева діагностика події та помилкове визначення напряму розслідування (41%), недостатній рівень спеціальних знань у сфері бюджетного та тендерного законодавства (53%), несвоєчасне витребування тендерної та фінансової документації (46%), ігнорування можливостей електронних систем (Prozorro, Є-data, YouControl) (35%), порушення процесуального порядку проведення слідчих (розшукових) дій (29%), неврахування ознак організованості або корупційної змови (40%), недостатня взаємодія з іншими органами (ДАСУ, ДПС, АРМА, Рахункова палата та ін. – 52%), ігнорування важливості одночасного проведення комплексу процесуальних дій (68%), недостатній аналіз руху коштів і механізмів легалізації доходів (45%).

З урахуванням положень ст. 91 КПК України наведено узагальнений перелік обставин, які підлягають встановленню під час досудового розслідування: службовий статус підозрюваної особи; характер та умови діяльності суб'єкта господарювання або бюджетної установи; фактичний зміст дій чи бездіяльності підозрюваної особи; зв'язок виявлених дій із використанням службового становища; причинний зв'язок між діями і негативними наслідками; кількість і систематичність кримінальних правопорушень; їх зв'язок із корупційними проявами; характеристика особи підозрюваного. Для належного з'ясування цих обставин слід витребувати документи, акти ревізій, висновки експертів, результати інвентаризацій, а також звернутись до слідчого судді з клопотанням про надання тимчасового доступу до документів, зокрема тих, що містять охоронювану законом таємницю (наприклад, банківську), та вилучити їх згідно з відповідним судовим рішенням.

У підрозділі 2.2 *«Типові слідчі ситуації та версії, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель»* доведено, що типові слідчі ситуації під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель формуються під впливом комплексу обставин, що стосуються способу вчинення, джерел інформації про нього, характеру та повноти вихідних даних, участі суб'єктів, рівня протидії розслідуванню, а також зібраної доказової бази. На основі проведеного аналізу

кримінальних проваджень до типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування віднесені такі: а) за джерелом і характером вихідної інформації: кримінальне провадження ініційоване за матеріалами оперативних підрозділів (35%); за результатами перевірок органів державного фінансового контролю (25%); на підставі самостійного виявлення факту слідчим/детективом (17%); за повідомленнями від бізнесу, громадськості, громадян (15%); за анонімними зверненнями (8%); б) за наявними відомостями про спосіб вчинення: подання фіктивних документів для отримання бюджетних коштів; переказ коштів на фіктивні підприємства; незаконне відчуження держмайна; завищення вартості предмета закупівлі; підписання фіктивних актів виконаних робіт; в) за ступенем встановлення суб'єкта: особа відома; особа не встановлена; особа не ідентифікована, однак є відомості щодо кола можливих причетних осіб; г) за кількісним складом учасників: встановлено співучасть без чіткого розподілу ролей; наявність групи осіб зі складними зв'язками, що ускладнює персоніфікацію; д) за характером технічної участі суб'єкта: використання підприємства, очолюваного посадовою особою; використання фіктивної структури чи підставної фізичної особи; є) за обсягом зібраної доказової інформації: достатній обсяг доказів для повідомлення про підозру; недостатність доказів для формулювання підозри. З урахуванням наведеної типізації проведений розподіл слідчих ситуацій на сприятливі (наявність конкретних даних, встановлений суб'єкт, сформована доказова база) та конфліктні (інформаційна невизначеність, протидія досудовому розслідуванню, нез'ясованість механізму кримінального правопорушення).

У підрозділі 2.3 «Взаємодія слідчого з оперативними та іншими суб'єктами під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель» наголошено, що слідчий виконує центральну координаційну роль у структурі взаємодії, забезпечуючи обмін інформацією, ініціюючи спільні дії з іншими суб'єктами, приймаючи тактичні рішення на основі даних аудиту, аналітики, оперативно-розшукових матеріалів і висновків експертів.

Обґрунтовано та розвинуто положення про те, що ефективна протидія кримінальним правопорушенням у сфері публічних закупівель потребує функціонування системної міжінституційної взаємодії слідчих (детективів) із трьома основними категоріями суб'єктів: правоохоронними структурами, до компетенції яких належить виявлення, документування, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням (Національна поліція, БЕБ, НАБУ, ДБР, СБУ, прокуратура); контрольно-наглядовими органами, які здійснюють зовнішній і внутрішній фінансовий контроль та аудит за використанням бюджетних коштів (Рахункова палата, ДАСУ, АМКУ, ДКСУ, тендерні комітети, уповноважені особи з публічних закупівель, підрозділи внутрішнього аудиту); громадськими суб'єктами контролю, які реалізують суспільно важливу функцію публічного моніторингу та виявлення правопорушень у сфері публічних фінансів (антикорупційні громадські організації, журналісти-розслідувачі, незалежні аналітичні платформи, такі як Transparency International Ukraine, DOZORRO тощо).

Розділ 3 «Проведення процесуальних дій під час розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері публічних закупівель» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель»* розглянуто тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування – огляду, обшуку, допиту.

Встановлено, що під час розслідування підлягають огляду не лише внутрішньогосподарські документи, а й зовнішня документація, у тому числі в електронному вигляді, яка відображає процедури конкурсних торгів відповідно до вимог Закону України «Про публічні закупівлі».

Враховуючи, що у процесі збору доказової інформації особливе значення має тактика проведення огляду документів, які супроводжують процедури закупівель, запропоновано поетапний криміналістичний порядок його проведення: I) оцінка документа на предмет наявності всіх обов'язкових реквізитів, відповідності формальним вимогам, ознак зовнішньої цілісності, а також потенційних проявів підробки (зміни дати, підписів, відсутності затверджень тощо); II) встановлення ознак повної або часткової фальсифікації, що може виявлятися у використанні підроблених печаток, підписів, недійсних сертифікатів або змінених умов поставки, цін, обсягів товарів; III) з'ясування достовірності реквізитів, у тому числі через порівняння з іншими офіційними джерелами (ЄДР, Prozorro, бухгалтерські та банківські документи) та залучення експертів (у сфері фінансового аналізу, ІТ, судової почеркознавчої експертизи тощо).

Виокремлені типові помилки, яких припускалися слідчі (детективи) під час звернення до слідчих суддів з клопотаннями про проведення обшуку в кримінальних провадженнях: викладена в клопотанні правова кваліфікація кримінального правопорушення суперечила підставам для проведення обшуку, оскільки документи, які планували відшукати, не стосувалися кримінального правопорушення, у межах якого подавалося клопотання про проведення обшуку (32%); у клопотанні, в якому порушувалося питання про проведення обшуку, не містилося конкретної вказівки на те, в якому саме приміщенні необхідно провести обшук (26%), не вказувалося індивідуальних або родових характеристик документів, які планували відшукати (25%); копії доданих до клопотання документів та інших матеріалів кримінального провадження, а також копія витягу з ЄРДР щодо кримінального провадження, у межах якого подавалося клопотання, належним чином не були засвідчені, а інколи були такими, що їх зміст взагалі неможливо встановити (17%). Крім того, слідчі зазначають низку практичних труднощів у процесі судового контролю за проведенням обшуків: зокрема, затягування строків розгляду клопотань (28% опитаних), відсутність оперативності у прийнятті процесуального рішення (32%), а також ризик розголошення конфіденційної інформації на досудовій стадії розслідування (20%).

У підрозділі 3.2 «Особливості витребування та тимчасового доступу до речей і документів» наголошено, що у межах розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель важливе значення має витребування речей і документів як один із процесуальних способів збирання та перевірки доказів. Такий інструмент реалізується слідчим (детективом) шляхом направлення відповідного письмового запиту до державних органів, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання з вимогою про надання документів, їх копій (засвідчених у встановленому порядку) або іншої релевантної інформації.

З'ясовано, що значна кількість клопотань про надання доступу до документів повертається судами, незважаючи на відсутність такої процесуальної можливості в чинному законодавстві, зокрема у ст. 159–166 КПК України, що створює правову невизначеність та ускладнює ефективне проведення слідчих (розшукових) дій. Відтак, з метою оптимізації механізму доступу до документів та усунення зазначених труднощів доцільним є нормативне врегулювання можливості надання слідчому (детективу) права здійснювати тимчасовий доступ до речей і документів без ухвали слідчого судді за умови, що ці об'єкти не містять охоронюваної законом таємниці (ст. 162 КПК України), або якщо така інформація підпадає під охоронювану законом таємницю, але особа, у володінні якої вона перебуває, письмово погоджується забезпечити доступ до неї.

Окрему увагу приділено оцінці слідчим (детективом) можливих джерел інформації, на підставі яких доцільно призначати ревізії. Підставами для ініціювання ревізій у таких кримінальних провадженнях виступають: наявність у матеріалах кримінального провадження відомостей про ознаки правопорушень у сфері закупівель, які потребують перевірки за первинною фінансовою документацією; встановлення в ході розслідування зв'язків підозрюваного з іншими юридичними особами або посадовими особами; неможливість надання експертного висновку без попереднього проведення ревізії, про що повідомляє експерт-бухгалтер. Крім того, при вирішенні питання про ініціювання ревізії або призначення судово-економічної експертизи доцільним є залучення фахівця у сфері бухгалтерського обліку для попереднього консультування, зокрема щодо формулювання питань, які слід ставити перед ревізором або експертом, що сприятиме отриманню точних, релевантних та доказово значущих результатів.

У підрозділі 3.3 «Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель» розглянуто основні форми та можливості використання спеціальних знань під час встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, розпочатого за фактом вчинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель.

Звернуто увагу на необхідність оцінки слідчим (детективом) потенційних джерел інформації для ініціювання призначення ревізій та залучення ревізорів як спеціалістів; обґрунтування завдань, що вирішуються із залученням спеціалістів-ревізорів, як у процесуальних, так і в непроцесуальних формах. Встановлені типові недоліки, які допускають ревізори: помилкова юридична кваліфікація

порушень, обрахункові неточності, недостатня доказова аргументація висновків, порушення процедури оформлення та передачі ревізійних матеріалів до правоохоронних органів. Запропоновано рекомендації з оцінки та використання результатів ревізій, а також законодавчі зміни щодо вдосконалення механізмів розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель.

З урахуванням вивчення кримінальних проваджень встановлено, що важливою формою застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, є залучення експерта та проведення експертизи. Наголошено на доказовому значенні судових експертиз у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, зокрема економічних (бухгалтерська, фінансово-господарська), інженерно-технічних, товарознавчих, почеркознавчих, технічних експертиз документів, експертиз матеріалів і комп'ютерної техніки. Визначено поширені помилки під час призначення та проведення судових експертиз, зокрема: постановка та формулювання запитань експерту (68%), постановка вузького кола запитань, що не враховує складності слідчих ситуацій (42%); визначення предмета експертизи (51%); не призначення обов'язкових експертиз (39%).

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано важливе наукове завдання, яке полягає у формуванні методологічних засад розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. За підсумками проведеного дослідження найсуттєвішими висновками є такі:

1. З урахуванням етапності наукового осмислення проблем розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, особливого значення набуває міждисциплінарний підхід, що поєднує положення адміністративного, кримінального права, кримінології, кримінального процесу та криміналістики, практики правозастосування та діяльності правоохоронних органів. У межах такого підходу концептуальні напрацювання сучасної науки слугують методологічною основою для поглибленого розуміння закономірностей функціонування бюджетної сфери та вироблення науково обґрунтованих криміналістичних та процесуальних праксеологічних засад забезпечення безпеки в системі публічних закупівель й ефективних шляхів оптимізації діяльності органів досудового розслідування.

2. Кримінальні правопорушення у сфері публічних закупівель – суспільно небезпечні винні діяння, передбачені законом про кримінальну відповідальність, що посягають на встановлений правопорядок у сфері придбання замовником товарів, робіт і послуг, вчиняються умисно з метою отримання неправомірної вигоди або внаслідок зловживання службовим становищем, і спричиняють або створюють реальну загрозу заподіяння істотної шкоди державним чи комунальним інтересам, а також правам і законним інтересам фізичних та юридичних осіб. Залежно від родового об'єкта кримінально-правового посягання

до таких слід віднести: кримінальні правопорушення проти власності – охоплюють суспільно небезпечні діяння, пов’язані з протиправним заволодінням, розтратою або шахрайським розпорядженням бюджетними коштами, що належать державі чи органам місцевого самоврядування (основу цієї групи становлять склади кримінальних правопорушень, передбачені ст. ст. 190, 191 КК України); кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності – включають порушення встановленого порядку фінансування, цільового використання бюджетних коштів, реалізації бюджетної політики, а також дії, пов’язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та ухиленням від сплати податків (ст. ст. 209, 210, 211, 212, 222 КК України); кримінальні правопорушення у сфері службової чи професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг – охоплюють протиправні діяння щодо встановлених правил поведінки службових осіб, зловживання владою чи службовим становищем, недбале виконання службових обов’язків, службове підроблення, отримання неправомірної вигоди (ст. ст. 364, 365-2, 366, 367, 368 КК України).

3. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель становить собою сукупність систематизованих криміналістичних відомостей про типові ознаки кримінально-протиправних діянь, що відрізняють їх від інших й забезпечують формування ефективної системи гласних і негласних процесуальних дій, спрямованих на виконання завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 КПК України. У межах цієї характеристики виокремлюються такі ключові структурні елементи: *предмет посягання*, яким є бюджетні кошти, що виділяються для закупівлі товарів, робіт і послуг, а також документи, процедури та інфраструктура електронної системи публічних закупівель (зокрема Prozorro); *способи підготовки, вчинення та приховування*, до яких належать маніпуляції з тендерними умовами, завищення вартості, фальсифікація документів, використання підконтрольних підприємств, змови учасників, імітація конкуренції, внесення недостовірних даних, використання посередників і підставних осіб; *обстановка і слідова картина*, що включають етапи реалізації корупційної схеми (планування, оголошення, проведення торгів, укладання договору, виконання зобов’язань), а також наявність цифрових і документальних слідів (тендерна документація, листування, дані системи Prozorro, аудиторські висновки тощо); відомості про осіб, із урахуванням поведінкової та службово-рольової типології: «професіонали», «координатори», «техніки», «пособники», а також «опортуністи», «кон’юнктурники», «недбальці», «маніпулятори» – залежно від їхнього рівня залучення, мотивів та способу реалізації злочинного наміру; особливості організованих груп, які можуть функціонувати в умовах стійких корупційних зв’язків між розпорядниками бюджетних коштів, підрядниками та контролюючими органами.

4. Аналіз обставин, що підлягають встановленню в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, засвідчив, що їх перелік визначається не лише процесуальними вимогами (ст. 91

КПК України), а й обумовлюється специфікою злочинного механізму впливу на закупівельний процес, який включає фальсифікацію тендерної документації, змову між учасниками процедур закупівель, зловживання службовим становищем та іншими формами протиправної діяльності. Особливої уваги потребує встановлення службового статусу особи, підозрюваної в учиненні діяння; характеру, умов та особливостей роботи підприємства, установи або організації, розпорядника бюджетних коштів; характеру дій або бездіяльності особи; змісту фактичних дій, виконуваних особою; зв'язку дій службової особи з використанням службового становища, виявлення форм змови чи організованості; причинного зв'язку між діями та шкідливими наслідками; кількості кримінальних правопорушень (епізодичність, систематичність); зв'язку з кримінальними правопорушеннями пов'язаними з корупцією; характеристики особи підозрюваного; документальне підтвердження порушення вимог законодавства про публічні закупівлі тощо.

5. Особливості вчинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель – такі як складна організаційна структура, прихований характер дій, використання фіктивних підприємств, складні платіжні й документаційні схеми – зумовлюють специфіку формування типових слідчих ситуацій на початковому етапі досудового розслідування, які відрізняються високим рівнем латентності, інформаційної фрагментарності та значною кількістю ймовірних учасників злочинної діяльності. Відтак ситуації потребують не лише встановлення механізму вчинення кримінального правопорушення, а й ідентифікації стійких логіко-функціональних зв'язків між учасниками злочинної діяльності (тендер – перерахування – отримання – використання – виведення – легалізація), а також послідовного збору даних, що характеризують особу підозрюваного. Важливою умовою ефективної організації розслідування в кожній слідчій ситуації є тактико-організаційне забезпечення раптовості під час проведення гласних і негласних процесуальних дій, що дозволяє запобігти знищенню доказів, уникненню відповідальності співучасниками та перешкодженню розслідуванню. Застосування чинника раптовості на початковому етапі є не лише засобом тактичного тиску, а й визначальним критерієм ефективності організації наступних етапів розслідування, забезпечуючи цілісність доказового процесу та цілеспрямовану протидію специфічним формам кримінальної діяльності у сфері публічних закупівель.

6. Ефективне розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель передбачає не лише професіоналізм і тактичну підготовку слідчого, а й належно організовану систему взаємодії з іншими суб'єктами, які беруть участь у виявленні та розслідуванні таких правопорушень. Під час воєнного стану особливого значення набуває багаторівнева та міжвідомча співпраця, яка охоплює правоохоронні органи (Національну поліцію, БЕБ, НАБУ, ДБР, СБУ, прокуратуру), контрольно-наглядові інституції (Рахункову палату, ДАСУ, АМКУ, ДКСУ, внутрішні аудитори, тендерні комітети), а також представників громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Досягнення позитивних результатів у кримінальному провадженні можливе лише за умови належного функціонування всієї ланки інформаційного супроводу закупівель –

від виявлення потенційного правопорушення за допомогою ВІ-модулів системи Prozorro та аудиту закупівель до збору доказів і притягнення винних осіб до відповідальності. Центральним елементом цієї взаємодії є слідчий (детектив), який координує оперативно-розшукові заходи, планує тактичні дії, аналізує дані та забезпечує процесуальну легітимність зібраної інформації. Належна комунікація між суб'єктами, чітке розмежування повноважень, запровадження алгоритмів обміну інформацією, цифрова відкритість, прозорість процедур, антикорупційна експертиза та міжнародне співробітництво з Інтерполом, Європолом та міжнародними фінансовими структурами створюють цілісну інфраструктуру реагування на правопорушення у сфері публічних закупівель.

7. Основними процесуальними засобами збирання доказів у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель виступають процесуальні дії (огляд; обшук; допит свідків, підозрюваних та одночасні допити двох або більше осіб з метою виявлення суперечностей у показаннях; витребування та отримання матеріалів від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, а також фізичних і службових осіб; тимчасовий доступ до речей і документів; залучення спеціалістів у сфері публічних фінансів, аудиту, ІТ-технологій; призначення судових експертиз), які носять комплексний характер і спрямовані на виявлення, фіксацію та перевірку фактичних обставин, що підтверджують незаконне використання бюджетних коштів. Значну доказову цінність становлять: офіційні документи, що підтверджують виділення, переміщення та цільове призначення бюджетних коштів; договори про закупівлю, тендерна документація, протоколи засідань тендерного комітету, акти виконаних робіт; висновки експертів, ревізійні матеріали, акти фінансових та аудиторських перевірок, які підтверджують відхилення від нормативно встановлених процедур; фінансова та бухгалтерська документація, що фіксує реальні або фіктивні господарські операції. Такі дії спрямовані на виявлення фактів нецільового використання, привласнення, розтрата або заволодіння бюджетними ресурсами, а також на належне вилучення, дослідження та зберігання речових доказів, зокрема електронних документів, платіжних доручень, банківських транзакцій і цифрових слідів у системі електронних закупівель Prozorro.

8. Тимчасовий доступ до документів є процесуальним способом збирання або перевірки вже наявних доказів у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, який має пізнавальну, посвідчувальну та примусову природу й полягає у наданні слідчому (детективу) права на ознайомлення з документами, їх копіювання та вилучення в установленому законом порядку.

Вагоме значення в розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель має призначення та проведення ревізій і перевірок, які спрямовані на вивчення й дослідження діяльності суб'єкта господарської діяльності та законності дій їх посадових осіб, оперативного отримання об'єктивної інформації про фінансовий стан підприємства, законність витрачання бюджетних коштів. Отримані висновки підтверджують чи спростовують можливі

порушення вимог законодавства та можуть бути використані як докази (п. 4 ч. 2 ст. 99 КПК України). Однак відсутність процесуальних повноважень органів досудового розслідування, прокуратури, суду на призначення ревізій і перевірок у кримінальному провадженні унеможлиблює проведення й позапланових. Відтак, запропоновано ч. 2 ст. 40 КПК України доповнити таким пунктом: «4) *звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про проведення ревізій та перевірок*» і відповідно ч. 2 ст. 36 КПК України: «б) *погоджувати або відмовляти в погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення ревізій та перевірок, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання*».

9. У ході розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель використання спеціальних знань є ключовою умовою забезпечення повноти, об'єктивності та доказової обґрунтованості досудового слідства. Такі знання реалізуються, зокрема, у двох основних формах: залучення спеціалістів – податківців, аудиторів, бухгалтерів, ревізорів, економістів тощо – для надання консультативної допомоги, підготовки висновків, участі у проведенні слідчих (розшукових) дій; призначення судових експертиз – економічних, товарознавчих, будівельно-технічних, почеркознавчих, технічних експертиз документів, експертиз комп'ютерної техніки й програмних продуктів та ін. При цьому галузь, у межах якої здійснювалось витрачання бюджетних коштів (освітня, медична, будівельна, оборонна, енергетична, аграрна тощо), а також специфіка та спосіб вчинення кримінального правопорушення безпосередньо впливають на вибір відповідного фахівця та необхідність призначення конкретного виду судової експертизи. Такий підхід дозволяє забезпечити цілеспрямованість і фаховість розслідування, оптимізувати процес доказування та сприяти виявленню прихованих механізмів зловживань у сфері публічних фінансів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Пинзар А.І. Обставини, що підлягають встановленню в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. *Правові новели*. 2023. № 20. С. 328–335. DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2023.20.446>

2. Пинзар А.І. Типові слідчі ситуації та версії, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 332–338. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.3.51>

3. Пинзар А.І. Взаємодія слідчого з оперативними та іншими суб'єктами під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. *Право і суспільство*. 2024. № 5. С. 878–884. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.127>

4. Пинзар А.І. Криміналістична характеристика способів вчинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 7(67). С. 309–314. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7.47>

5. Пинзар А.І. Особливості проведення допиту у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 874–877. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-1/210>

6. Пинзар А.І. Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали IX міжнар. наук.-практ. конф. (Кременчук, 22–23 груд. 2023 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 602–605. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-166>.

7. Пинзар А.І. Предмет вчинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали X міжнар. наук.-практ. конф. (Кременчук, 5–7 груд. 2024 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 542–545. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-148>

8. Пинзар А.І. Кримінальні правопорушення у сфері публічних закупівель як основа формування криміналістичної методики розслідування. *Modern Achievements in Legal Science and Practice: International scientific conference* (Riga, March 19–20, 2025.). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. С. 186–189. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-558-7-49>

АНОТАЦІЯ

Пинзар А.І. Розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький, 2025.

Дисертацію присвячено теоретичному дослідженню проблем розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. Розкрито стан наукових досліджень й узагальнено наукові підходи до поняття та систематизації кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель як основи формування методики розслідування. Надано криміналістичну характеристику таким кримінальним правопорушенням. Здійснено аналіз обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні, й конкретизовано типові слідчі ситуації та версії на початковому етапі розслідування. Запропоновано напрями вдосконалення взаємодії слідчого з оперативними та іншими суб'єктами під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. Розроблено алгоритм проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а також тимчасового доступу до речей і документів під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. Окреслено напрями використання спеціальних знань і призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях цієї категорії.

Ключові слова: публічні закупівлі, бюджетна сфера, кримінальне правопорушення, кримінальне провадження, криміналістична характеристика,

розслідування, слідча ситуація, слідчі (розшукові) дії, заходи забезпечення кримінального провадження, експертиза.

ABSTRACT

Pynzar A.I. Investigation of criminal offenses in the field of public procurement. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences in the specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Forensics; Forensic Examination; Operational-Investigative Activity. – The Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi, 2025.

The dissertation is devoted to the theoretical study of the problems of investigating criminal offenses in the field of public procurement. The state of scientific research and generalized scientific approaches to the concept and systematization of criminal offenses in the field of public procurement as the basis for the formation of investigation methods are revealed. A criminalistic description of such criminal offenses is provided. An analysis of the circumstances to be established in criminal proceedings was carried out, and typical investigative situations and versions at the initial stage of the investigation were specified. The dissertation proposes ways to improve the interaction of the investigator with operational and other entities during the investigation of criminal offenses in the sphere of public procurement. An algorithm has been developed for conducting individual investigative (search) actions, as well as temporary access to things and documents during the investigation of criminal offenses in the sphere of public procurement. The dissertation outlines the directions for using special knowledge and assigning forensic examinations in criminal proceedings of this category.

Keywords: public procurement, budgetary sphere, criminal offense, criminal proceedings, forensic characteristics, investigation, investigative situation, investigative (search) actions, measures to ensure criminal proceedings, examination.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи
Донецького державного університету внутрішніх справ
25015, м. Кривий Ріг, вул. Велика Перспективна, 1
Свідectво суб'єкта видавничої справи ДК № 4473 від 24.01.2013 р.
Підп. до друку 05.08.2025 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк RISO.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 0,8. Тираж 100 прим.